

природних парків України на основі європейського досвіду. Стратегічні напрями розвитку екологічного туризму повинні розроблятися з урахуванням мінімізації споживання природних ресурсів для забезпечення збереження їх для майбутніх поколінь.

Ключові слова: екологічний туризм, національний парк, Європа, Німеччина, національний природний парк.

Abstract:

Taras Bezsmertniuk, Mykhaylo Melniichuk. EUROPEAN EXPERIENCE OF THE ORGANIZATION OF ECOLOGICAL TOURISM IN NATIONAL PARKS (ON THE EXAMPLE OF GERMANY)

European experience of the organization of ecological tourism in national parks on the example of Germany is investigated in the article. Approaches to the interpretation of the concepts "ecological tourism" and "national park" are considered. The general features of the organization of ecological tourism in European countries are defined. The European model of ecological tourism is based on the development of forms of ecotourism in the cultural landscape and focuses on the principles of sustainable tourism development and conservation of natural resources. This model pays attention to such functions of ecological tourism as concern for the social, cultural and economic well-being of the local population.

The modern network of national parks of Germany is described. The network of national parks of Germany was formed in conditions of deficit of the unused land resources, high population density, a significant level of urbanization and the predominance of cultural landscapes. The size, zoning, degree of fragmentation and staffing of the sixteen national parks located on the territory of the country differ significantly. A characteristic feature of the network of national parks of Germany is their orientation mainly on domestic tourists. Especially popular in Germany is cognitive type of ecological tourism, so it is also called "German model of ecotourism development".

The features of the organization of ecological tourism in the national parks of Germany on the example of the Bavarian Forest National Park are analyzed. Nature protection and tourist and recreational activities of the national park are carried out in accordance with the Park Development Plan. The Bavarian Forest National Park is open all year round and offers many recreational activities and accommodation options for different categories of tourists. The development of the tourist infrastructure of the national park aims to the rational organization of the territory in order to maintain a balance between preserving nature and meeting the needs of ecotourists and other tourists. Available on the territory of the Bavarian Forest National Park information centers contribute to the development of ecological education programs for children and young people.

The directions and prospects of development of ecological tourism within the national nature parks of Ukraine based on European experience are outlined. The main directions are: rational planning of ecotourism activities; development and improvement of tools for ensuring management activities; forming a system of standardization and certification in the realm of ecotourism services; forming and development of an ecologically safe transport network; organization of a rational structure of recreational services; intensification of recreational use of peripheral or adjacent to national parks territories; creation of a system of ecological education for visitors; information and advertising providing of ecological tourism. The interaction of parks with non-governmental organizations and the provision of a wide range of services for obtaining extra-budgetary funding is promising for the Ukrainian network of national nature parks. Strategic directions for the development of ecological tourism should be developed with a view to minimizing the consumption of natural resources to ensure their preservation for future generations.

Key words: ecological tourism, national park, Europe, Germany, national nature park.

Надійшла 10.04.2020 р.

УДК 911.3:338.48(477.82)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.10>

Надія МЕЛЬНИК, Андрій МЕЛЬНИК, Роман КАЧАРОВСЬКИЙ

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ В ТУРІЙСЬКОМУ РАЙОНІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Здійснено оцінку передумов розвитку етнотуризму в Турійському районі Волинської області. На основі комплексного аналізу наявної історико-культурної спадщини окреслено потенційні можливості функціонування етнотуризму як нового сегменту туристичного ринку. Акцент робиться на дослідженні етнографічних особливостей Турійщини, що дає підстави розвивати народні промисли. Визначено важливість і пріоритетні напрями актуалізації потенціалу художніх промислів у підвищенні конкурентоспроможності регіону на ринку туристичних послуг. Окреслено проблеми та перспективи використання історико-культурної спадщини у розвитку туристичної сфери краю в цілому та етнотуризму зокрема.

Ключові слова: етнотуризм, історико-культурний потенціал, етнографічна автентика, Турійський район, Волинська область.

Постановка науково-практичної проблеми. Нове розуміння культури у суспіль-

ному розвитку й усвідомлення необхідності збереження історико-культурної спадщини та

її різноманіття у світі розширюють перспективи етнотуризму як ресурсу регіонального розвитку. Це пов'язано з тим, що в сучасному світі туризм із переважно економічного явища перетворюється на соціальний та культурний феномен.

Етнотуризм як різновид культурно-пізнавального туризму, має на меті ознайомлення з етнографічним потенціалом певної території, елементами її матеріальної та духовної культури. Він виник як інструмент, що використовується у багатьох країнах для підтримки економічного та культурного розвитку сільських територій і надання допомоги у збереженні їх культурної спадщини.

Ця проблема знайшла своє відображення на сторінках наукових праць низки зарубіжних та українських вчених. Однак сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення поняття «етнотуризм». У результаті аналізу літературних джерел ми з'ясували, що існує певна термінологічна неузгодженість між дефініціями «етнотуризм», «етнічний туризм», «етнографічний туризм».

Не виділено його як один із видів туризму і в Законі України «Про туризм». Натомість серед 17 запропонованих видів туризму найбільше близьке відношення до етнотуризму мають культурно-пізнавальний та сільський туризм [5].

Уперше термін «етнічний туризм» було вжито у 1977 р. В. Смітом, який трактував його як подорожі для вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей (етнічних груп) [18, с. 1].

Кифяк В.Ф. під етнотуризмом розглядає поїздки з метою побачень з рідними та близькими. Кляп М.П. та Шандор Ф.Ф. визначають етнічний туризм як різновид туризму, який здійснюється туристами на місця свого історичного проживання [6]. Ці твердження є дискусійними, оскільки переплітаються з визначеннями діаспорного, ностальгічного, аборигенського туризму.

Науковці з Великобританії С. Харроон і В. Вайдер визначили етнічний туризм як поїздки, вмотивовану, як пошуком тісного контакту з людьми, етнічна приналежність і культурна специфіка яких відрізняється від подібних ознак туристів [9].

За висновками С. Муравської, більшість існуючих досліджень етнічного туризму в Європі та Америці концентрує увагу на окресленні етнотуризму як мандрівок до екзотичних і часто ізольованих етнічних груп [9, с. 71].

Цікавим є бачення І.О. Бочан щодо етнотуризму. Він розглядає його як важливу скла-

дову людських цінностей, як специфічний вид людської діяльності, мотивацією якої є пізнання краєзнавчих та країнознавчих ресурсів, ознайомлення з цінностями етнографічних груп у місцях їх компактного проживання на території України [12, с. 36].

На нашу думку, етнотуризм можна розглядати у двох аспектах. З одного боку це поїздки для побачення з рідними та близькими або для відвідання місць, з якими пов'язана історія народу або життя предків. У такому прояві його доцільно визначати як етнічний туризм. Етнографічний туризм варто окреслювати як один із різновидів культурно-пізнавального туризму, що пов'язаний із ознайомленням з традиційними культурно- побутовими та духовними особливостями життя населення DESTINATION.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Етнотуристична проблематика є предметом вивчення та розробки численної когорти вітчизняних та зарубіжних дослідників. Аналіз теоретико-методологічних проблем етнічного туризму в Україні знайшов відображення у публікації О. Дутчак [4]. Дефініції етнотуризму розглядаються у працях Кифяка В.Ф., Кляпа М.П., Шандора Ф.Ф., Малова Н.А., Савчука Б. П., Рожнова В. та Терес Н., які розглядають підходи до трактування етнічного туризму та аналізують зарубіжний і вітчизняний досвід його організації [12]. Зінко Ю. та Рутинський М. обґрунтовують використання етнокультурних ресурсів у зеленому туризмі [13]. Муравська С. аналізує основні концепції термінології етнічного туризму. Ресурсно-етнічний потенціал регіону є предметом досліджень М. Орлової [11].

Актуальність і новизна дослідження. Окремі аспекти функціонування етнотуризму у Волинській області знаходимо у працях Л. Черчик, Н. Коленди, Г. Майстра [7], Н.В. Миронюка [8]. У своїх попередніх дослідженнях автори спробували розпочати наукову дискусію з питання наявного потенціалу для розвитку етнотуризму в розрізі окремих адміністративних одиниць області [1-2, 17]. Проте, передумови розвитку етнотуризму та особливості його функціонування в межах Турійського району дотепер практично не досліджені і не висвітлені у наукових працях. Сьогодні відсутня комплексна характеристика історико-культурного потенціалу Турійського району. Відтак, усі представлені результати дослідження носять характер наукової новизни.

Мета і завдання, матеріали та методи дослідження. Метою дослідження є оцінка передумов та потенційних можливостей роз-

витку етнотуризму в Турійському районі Волинської області.

Серед основних завдань – розглянути чинники розвитку етнотуризму в досліджуваному районі; охарактеризувати історико-культурний потенціал району як основу розвитку культурно-пізнавального туризму; дослідити етнографічні особливості Турійського району, автентичність народних промыслів та їх територіальну структуру, що в перспективі може стати родзинкою подальшого розвитку етнотуризму як інноваційного сегменту туристичного ринку.

Для вирішення поставлених завдань проведено аналіз наявних картографічних матеріалів, досліджено інформаційний матеріал Управління культури Волинської обласної державної адміністрації та її підрозділів при районних державних адміністраціях, Департаменту економіки та європейської інтеграції Волинської ОДА. У процесі дослідження використано аналітичний, статистичний, математичний, історичний, порівняльно-географічний методи, методи узагальнення та систематизації.

Виклад основного матеріалу і обґрунтування результатів дослідження. У структурі земельних угідь Волинської області землі історико-культурного призначення займають 300,6 га, що становить 0,11 % до загальної площі території регіону. За даними Департаменту економіки та європейської інтеграції Волинської ОДА на території краю під охороною держави перебуває 1538 об'єктів культурної спадщини (204 національного та 1333 місцевого значення), із них – 495 пам'яток містобудування й архітектури (179 – національного та 316 – місцевого значення); 150 пам'яток археології (15 – національного та 135 – місцевого значення); 32 пам'ятки монументального мистецтва (1 – національного та 31 – місцевого значення) [7, с. 60]. Територія Волинської області нараховує близько 860 пам'яток історії, зазвичай це пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями. Найбільша їх кількість знаходиться у Турійському, Ковельському, Горохівському, Маневицькому районах. Крім того, в області налічується 20 історичних населених місць, діють 2 історико-культурних заповідники [14].

Як бачимо, досліджуваний регіон має значний потенціал для розвитку етнотуризму. Однією з передумов його функціонування є історичний аспект. Турійщина заселялась у період пізнього палеоліту. Черняхівський період відомий східнослов'янським союзом племен дулібів (волиняни, бужани). Згодом тут з'явилися племена тюркського походження,

про що свідчать пам'ятки старовини і топографічні назви окремих населених пунктів, зокрема, Дуліби, Турічани, Оса.

Археологічні знахідки дають підстави стверджувати, що на околицях Турійська люди оселилися вже у VI-VII століттях. Перша писемна згадка про містечко датується 1097 роком у літописі «Повість временних літ». У 1759 р. воно отримало магдебурзьке право від короля Августа III Фрідріха. [15].

У XI-XII століттях територія сучасного району як частина земель історичної Волині входила до складу Волинського, а згодом – до Галицько-Волинського князівства. В різні періоди, крім Турійська, статус міст мали населені пункти Миляновичі, Мацеїв (Луків), Серкизів, Озеряни, Дажва, Городилець і Клевечко (Клевецьк) [15].

З історичних джерел відомо, що на старому замковищі серед багон над річкою Турією ще у XI-XV століттях був замок з цілою мережею підземних ходів. Спочатку дерев'яний, а потім – мурований. У литовсько-руську добу князь Роман Сангушко, володар Турійська, відбудував замок і зробив його неприступним для нападників. Він же облаштував шпиталь-богадільню при церкві Святого Спаса. Турійськ був тоді одним з найбільших центрів ремісництва і торгівлі на Волині. [16].

З селом Ружин пов'язаний князівський рід Ружинських, який дав козацтву чотирьох гетьманів – Остапа, Михайла, Богдана і Кирила, чий імена знайшли відображення в кобзарських думах та легендах. Поблизу Ружина збереглося два стародавні кургани, на одному з яких був кам'яний хрест. Три кургани невизначеного часу виявлено і в сусідньому селі Городилець. [16].

Містечко Миляновичі (нині село) було резиденцією князя Андрія Курбського з 1564 по 1583 роки, де він, очевидно, написав працю «Історія про великого князя Московського». У Миляновичах Курбський заснував школу і друкарню, «тримав навколо себе» вчених людей і своєю освіченістю впливав на культурний розвиток Волинського краю [16].

У XVII столітті село Дольськ також було культурним центром Волині. Тут у першій половині XVII століття працювала друкарня, де у 1647 році кирилицею на старослов'янській мові надруковано трактат «Про наслідування Хреста», написаний середньовічним богословом з Німеччини Хомою Кемпійським.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. село Купичів стало одним із торгових центрів Волині, де щорічно проводилось по 5 ярмарків. У ньому поселяються «обдаровані царською лас-

кою» Микола Леванідов із дружиною Дарією, яка була коханою царя Олександра І. Тут їм будують розкішний двоповерховий палац із прилеглими будинками, олійню, гуральню, вітряний млин, пивоварний завод, суконну фабрику [15-16].

У жовтні 1846 року за завданням Тимчасової комісії для розгляду давніх актів відвідав Турійщину Т.Г. Шевченко. У селі Турічани він намалював надвірну ікону Діви Марії для каплиці. А згодом, за народними переказами, приїздив у село Ставки, як гість сім'ї Богдана Залеського, з яким перебував у засланні.

Тривалий історичний розвиток досліджуваної території зумовив наявність історико-

культурних туристичних ресурсів, які є основою розвитку пізнавальної рекреаційної діяльності, зокрема і етнотуризму. За даними Управління культури з питань релігії та національностей Волинської ОДА історико-культурна спадщина Турійщини представлена пам'ятками: історії – 78, культури – 101, архітектури та містобудування – 21, археології – 1 та монументального мистецтва – 1 (рис.1) [2; 15]. До слова, за кількістю пам'яток історії район випереджає усі інші адміністративні одиниці області. У Турійському районі діє 32 православних храми, окремі з яких оберігаються, як пам'ятки історії й архітектури. Перелік пам'яток архітектури національного значення подано у таблиці 1.

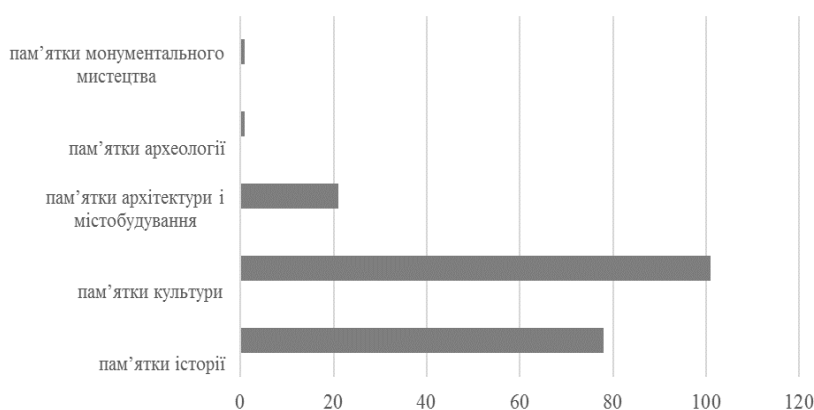

Рис. 1. Структура історико-культурної спадщини Турійського району

Таблиця 1

Перелік пам'яток архітектури національного значення Турійського району

Пам'ятка архітектури	Період будівництва	Місце розташування
Костел Св. Ганни (мур.)	XVI ст.	сmt Луків
Церква Св. Параскеви (мур.)	1723 р.	сmt Луків
Дзвіниця церкви Св. Параскеви (дер.)	1723 р.	сmt Луків
Церква Різдва Богородиці (дер.)	1676 р.	с. Новосілки
Здвиженська церква (мур.)	1821 р.	с. Обеніжи
Дзвіниця Здвиженської церкви (мур.)	1772 р.	с. Обеніжи
Михайлівська церква (дер.)	1777 р.	с. Туропин

Найвідоміші об'єкти історико-культурної спадщини: сmt. Турійськ (місце поховання єврейського рабина, клас поетеси Ганни Жежко, Музей воїнів-афганців Турійської ЗОШ (I-III ст.)); сmt Луків (Церква Святої Параскеви з дзвіницею у стилі бароко (1723 р.), Костел Святої Анни у готичному стилі (XVI ст.). А також: Покровська церква (1920 р.) (с. Ключьк); Святодухівська церква у псевдоруському стилі (1888 р.) (с. Радовичі); Преображенська церква (1920 р.), Троїцька церква (1825 р.) (с. Купичів); дерев'яна Церква Іоанна Предтечі (1885 р.) (с. Чорніїв); Миколаївська церква (1856 р.) (с. Осекрів); дерев'яна Михайлівська церква (1772 р.) (с.

Оса); Хрестовоздвиженська церква з дзвіницею (1821 р.) (с. Обеніжи); дерев'яна Успенська церква (1767-1881 рр.) (с. Перевали); дерев'яна Церква Різдва Богородиці (1676 р.) у с. Новосілки є яскравим представником волинського типу архітектури; дерев'яна Михайлівська церква (1889 р.) (с. Тупали); дерев'яна Хрестовоздвиженська церква (1777 р.) (с. Туропин); дерев'яна Успенська церква у псевдоруському стилі (1881 р.) (с. Мокрець); дерев'яна Церква Різдва Богородиці у псевдоруському стилі (1881 р.) (с. Вербичне) [1; 3; 7-8; 16].

На території району розміщено 16 пам'яток архітектури, що занесені до Державного реєстру та охороняються законом. Най-

давнішою культурною спорудою району є костел Ганни XVI ст. у смт Луків з ознаками готичного стилю, який був характерний для волинської архітектури із другої половини XII ст. Об'ємно-просторова структура храму зумовлювалась візантійською традицією, що культивувала центричність. Костел цегляний, проте сьогодні він знаходиться у напівзруйнованому стані та не являє значного інтересу для туристів. Крім того, тут збереглася Параскевська церква (1723 р.), яка є цікавим пам'ятником архітектури Волинської школи XVIII ст. Поруч з нею знаходиться дерев'яна триярусна квадратна дзвіниця. Разом вони складають довершений ансамбль кам'яного спорудження в стилі раннього бароко у традиціях народного зодчества [2; 7-8].

Із археологічних пам'яток залишки поселень раннього залізного віку скіфського часу поморсько-кльошової культури (кінець IV- II тис до н.е.) збереглися у селах Ягідне, Замости, Блаженник. Носії поморської культури були розвинутим землеробським населенням, вправними гончарами та ливарниками. Крім того, на території Турійського району знайдено поселення та кургани ранньо-слов'янського періоду (VI-XIII ст.) у селах Мировичі, Перевали, Туричани та Дулети відповідно, а також селища, городища та могильники давньоруського періоду (IX-XIV ст.) у селах Мировичі, Соловичі, Миляновичі, Дуліби, Туричани та Бобли.

Нещодавно вчені зробили сенсаційне припущення: у смт Луків нібито виявлено сліди лицарів-тамплієрів. Опис замку тамплієрів знайшли в одному англійському історичному джерелі. Згідно з ним, тамплієри оселилися тут у 1231 р. Замок був дерев'яним, однак він не зберігся. Сьогодні на його місці знаходиться туберкульозна лікарня. Як припускають учені, тамплієри могли осісти на Волині, повертаючись із хрестового походу до Єрусалиму.

Національний склад населення Турійського району є однорідним. За даними Головного управління статистики у Волинській області 98,8 % населення – українці. Серед національних меншин 0,8 % становлять росіяни та 0,2 % – білоруси [14]. Відтак, перспективи розвитку має саме етнографічний туризм, що репрезентує духовну та матеріальну культуру волинян.

Етнографічні особливості досліджуваної території упродовж століть відображались у працях місцевих майстрів – вишивальниць, різьбярів по дереву та каменю, ткачів, майстрів декоративного розпису та соломоплетіння.

Саме соломоплетіння є візитівкою Турійського району. Прийоми плетіння з соломи здавна відомі багатьом землеробським наро-

дам. Потреба в речах, виготовлених з цього доступного матеріалу, обумовила передачу і вдосконалення з покоління в покоління художніх традицій соломоплетіння. Потужний його осередок у Турійському районі розміщений у с. Купичів [3]. Заслужений майстер народної творчості України Марія Кравчук проводить для туристів майстер-класи із соломоплетіння, які особливо цікаві для дітей. Майстриня продовж 30-ти років розробляла своєрідну технологію соломоплетіння, її знахідка – це плоскі фігури птахів, тварин, фантазійні форми. Жінка зі своїми виробами представила Турійщину на 12 міжнародних фестивалях.

Мандруючи районом дослідження, можна відвідати єдиний в Україні музей соломоплетіння «Солом'яне диво» у с. Купичів. Його відкрито при Купичівській ЗОШ I-III ст. у 2008 р. Експозиційні розділи відображають історію соломоплетіння, види плетіння, етапи творчості М. Кравчук та членів студії «Житечко» [15].

Волинь славиться своєрідною вишивкою. Візерунки геометричні, чіткі та прості. Чіткість ритму підсилюється однобарвністю вишивок, виконаних червоною ниткою на полотні. Сьогодні у районі є багато осередків вишивання – у смт Турійськ, сс. Радовичі, Вербичне, Туропин, Купичів, які продовжують традиції і привносять сучасні мотиви у техніки вишивання [3]. Цікавим для туристів буде відвідування обійстя вишивальниці Віри Марчук із смт Луків.

Крім того, у с. Перевали Турійського району зберігся осередок різьби по дереву. Різьбярі застосовують методи випилювання, випалювання, художньої різьби для нанесення візерунків на вироби (меблі, скрині, шкатулки, люльки тощо), які крім утилітарного призначення виконують й естетичні функції [1; 3].

Автентику народних промыслів та доробків декоративно-ужиткового мистецтва жителі району репрезентують на численних фестивалях, зокрема і на фестивалі «Весняний етно-вир», що запрошує туристів у смт Турійськ.

Етнографічні особливості досліджуваної території активно популяризують власники агросадіб району. Так, на офіційному сайті Турійської районної державної адміністрації в розділі «Зелений туризм» поданий реєстр тринадцяти гостинних дворів, де, окрім послуг проживання та харчування, туристам пропонують майстер-класи з художніх промыслів, особливостей ведення господарства та анімаційні програми етнографічного спрямування [15].

Для залучення іноземних та вітчизняних туристів до української етнічної культури в

цілому та волинської автентики зокрема, варто організувати фольклорні свята та фестивалі.

Успішними прикладами таких заходів на теренах України можуть стати: етнографічний фестиваль гончарства в с. Опішня Полтавської області, «Забави у княжому місті» у м. Терехів Тернопільської області, «Лемківська ватра» у с. Кострино Закарпатської області, «Петриківський ярмарок» у м. Чернівці, «Сорочинський ярмарок» у с. Великі Сорочинці Полтавської області, «Берегфест» у м. Берегове Закарпатської області, «Поліське літо з фольклором» у м. Луцьк Волинської області.

З особливим інтересом етнотуристи ставляться до професійно-ремісничих етнофестивалів: міжнародний фестиваль соломникарського мистецтва «Сніп» (м. Луцьк); свято виноробів – фестиваль «Червене вино» (м. Ужгород); свято бджолярів «Свято бойківського меду» (м. Дрогобич); свято пекарів: свято хліба (м. Львів, м. Переяслав-Хмельницький); фестиваль пивоварів – «Львівське пиво» (м. Львів); міжнародний симпозіум гутників «Львів – столиця гутників»; свято вівчарів «Проводи на полонину», «Полонинське літо» (Рахівський р-н, Верховинський р-н); міжнародний фестиваль ковалів «Замкові ворота» (м. Львів); фестиваль ковалів «Гамора» (с. Лисичеве, Закарпаття); фестиваль-з'їзд писанкарів (с. Космач, Коломийський р-н); фестиваль рибалок (с. Кальне, Мукачівський р-н); свято лісоруба (НПП «Синевир», Закарпаття) та інші [13].

Для популяризації виробів народних художніх промислів необхідно створити реєстр майстрів народного мистецтва в межах області, карту з розміщенням осередків традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів.

Актуальним залишається питання рекламно-інформаційної складової етнотуризму. У досліджуваному регіоні національна культурна спадщина пропагується безсистемно і неефективно, що ускладнює її використання для розвитку туризму. Якщо центри художніх промислів, на кшталт, Опішні, Ізи, Коломиї, Петриківки відомі не тільки вітчизняному туристу, але й закордонним, то турійські осередки – мало відомі навіть на регіональному туристичному ринку.

До основних осередків традиційної культури України належать: Коломия, Косів, Рахів (гуцульські ремесла і народне мистецтво), Космач (писанкарство), Кролевець (художнє ткацтво), Боромля (лозоплетіння), Петриківка (художній розпис), Вашківці (музей майстра української народної творчості Т. Гараса),

Дігтярі і Решетилівка (килимарство, вишиванка), Опішня (гончарство), Сорочинці (всеукраїнський ярмарок народних ремесел) тощо [13].

До прикладу, туристичний бренд Опішні як гончарної столиці України відомий далеко за її межами. З давніх-давен гончарі створюють кераміку, яку знають та цінують в усьому світі. Місцеві мешканці кажуть, що саме тутешні майстри придумали глиняних баранців та свистунців. Тисячі туристів приїждять сюди щоб познайомитись з «українським Римом». Опішня стає «туристичною Меккою» на початку літа та восени. Вже традиційний став тиждень національного гончарського мистецтва «Здвиг». Під час національного фестивалю гончарства презентують гігантські скульптури, створені учасниками симпозіуму монументальної кераміки «Гігантоманія».

Туристична атрактивність Опішні репрезентована у Державному музеї-заповіднику українського гончарства, який у 2001 році отримав статус національного [10].

Саме туристична впізнаваність і популярність Опішні дала можливість реалізовувати в селищі масштабний гастрономічний фестиваль «Опішнянський СливаФЕСТ». Ще у середині минулого століття Олександр Довженко записав у своєму щоденнику, що саме Опішню варто перелаштувати у «зразковий центр уваги всіх будівників, колгоспників, туристів, мистецтвознавців».

Ще одним вдалим прикладом використання етнографічних ресурсів є селище Петриківка Дніпропетровської області. Петриківський розпис, або «петриківка» – українське декоративно-орнаментальне народне малярство XVIII-XXI ст. Мінкульт визначив петриківський розпис об'єктом нематеріальної культурної спадщини України. Згодом розпис включили до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. У селищі діє Центр народного мистецтва «Петриківка».

Для перспективного розвитку етнотуризму в межах Турійського району варто реалізувати наступні першочергові кроки: вивчення та застосування міжнародного досвіду державної підтримки етнотуризму; розробка тематичних маршрутів на основі етнографічних пам'яток та історико-культурних об'єктів. Дані маршрути на початковому етапі їх впровадження повинні бути спрямовані на специфічний сегмент споживачів – це громадяни України, учнівська та студентська молодь, а також іноземні туристи, українці з діаспори.

Висновки. Турійський район Волинської

області як туристична дестинація сьогодні недостатньо відома українському туристу через брак інформації про наявний ресурсний потенціал, туристичні атракції і туристичні продукти регіону. Перспективною формою може стати етнотуризм, який здатен слугувати імпульсом активізації туристичного потоку. Основними передумовами його функціонування є багата історико-культурна спадщина, що включає як пам'ятки матеріальної культури, так і нематеріальної духовної культури; відносна географічна близькість до обласних центрів Луцьк, Рівне, Тернопіль, Львів.

Орієнтація на етнотуризм дасть можливість істотно підвищити інвестиційну привабливість району, частково вирішити питання

зайнятості населення та суттєво наповнити місцеві бюджети, може стати однією з реальних можливостей економічного, соціального й культурного піднесення досліджуваного району.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для формування туристичних маршрутів, екскурсійних програм, а також для диверсифікації туристичного продукту дестинації. Крім наукової, вони можуть виконувати й освітньо-виховну функцію – виховувати почуття патріотизму та гордості за унікальність, автентичність та етнографічні особливості Батьківщини.

Література:

1. Антипюк О.В. Народні художні промисли Полісся як елемент етнотуризму (на прикладі ОТГ Волинської області) / О.В. Антипюк, Р.Є. Качаровський, Н.В. Чир, З.К. Карпюк, І.В. Єрко // Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини : матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат» (с. Яворів, Косівський район, Івано-Франківська область, 20 вересня 2019 року). – Косів : ПП «Писаний камінь», 2019. – С. 52-59.
2. Антипюк О.В. Райони найбільшого поширення осередків народних художніх промислів у Волинській області як об'єктів пізнавального туризму / О.В. Антипюк, І.В. Єрко, З.К. Карпюк, Р.Є. Качаровський, Н.В. Чир // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. – Переяслав, 2020. – Вип. 59. – С. 9-11.
3. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2008. – 112 с.
4. [Дутчак О. І.](#) Теоретико-методологічні проблеми етнотуризму / О. І. Дутчак // [Карпатський край](#). – 2012. – № 2. – С. 118-122.
5. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №31. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95>.
6. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор – К. : Знання, 2011. – 334 с.
7. Майстер Г.В. Історико-культурні туристичні ресурси Волинської області / Г.В. Майстер // Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернетконференції (м. Луцьк, 14–15 травня 2020 р.). – Луцьк : Терен, 2020. – С. 60-63.
8. Миронюк Н.В. Суспільно-географічний аналіз культурної спадщини Волинської області // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Сер. Географія. Луцьк, 2012. Вип. 9 (234). С. 108-114.
9. Муравська С.В. Етнічний туризм: до проблеми визначення терміну / С. В. Муравська // Мат. Всеукр. н.-п. конф. молодих вчених та студентів «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» (Львів, 2011 р.). – Львів, 2011. – С. 70-74.
10. Опішня – «український Рим» понад Ворсклою // Культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/25035904.html>
11. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «Економічна та спеціальна географія» / М. Л. Орлова. – Одеса, 2009. – 19 с.
12. Рожнова В. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід / В. Рожнова, Н. Терес // Етнічна історія народів Європи. – 2013. – Вип. 39. – С. 35-44.
13. Рутинський М.Й. Етнофестивальний туризм: теоретичні засади й етногеографічні аспекти організації / М.Й. Рутинський, М.Я.Топорницька // [Географія та туризм](#). – 2011. – Вип. 16. – С. 82-93.
14. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2020-roku1/>
15. Турійська районна державна адміністрація URL: <http://www.turadm.gov.ua/turyzm/zeleniy-turyzm>
16. Турійський район / Волинська обласна рада. URL: <http://volynrada.gov.ua/map/turiiskii-raion>.
17. Чир Н.В. Історико-культурна спадщина прикордонних ОТГ Волинської області / Н.В. Чир, Р.Є. Качаровський, О.В. Антипюк, З.В. Карпюк, І.В. Єрко // Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини: матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат» (с. Яворів, Косівський район, Івано-Франківська область, 20 вересня 2019 року). – Косів : ПП «Писаний камінь», 2019 – С. 91-96.
18. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China [Електронний ресурс]. – Waterloo, Ontario, 2007. – P. 1-2. – Режим доступу: http://libdspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf/.

References:

1. Antypuk O.V. Narodni khudozhni promysly Polissya yak element etnoturyzmu (na prykladi OTH Volyns'koyi oblasti) / O.V. Antypuk, R.Ye. Kacharovs'kyu, N.V. Chyr, Z.K. Karpyuk, I.V. Yerko // Rozvytok mystets'kykh oseredkiv yak zasib

- zberezhennya etnokul'tury Hutsul'shchyny : materialy naukovo-praktychnoyi konferentsiyi u ramkakh provedennya Mizhnarodnoho mystets'koho forumu «Barvy Karpat» (s. Yavoriv, Kosivs'kyi rayon, Ivano-Frankivs'ka oblast', 20 veresnya 2019 roku). – Kosiv : PP «Pysanyy kamin'», 2019. – S. 52-59.
2. Antypuk O.V. Rayony naybil'shoho poshyrennya oseredkiv narodnykh khudozhnykh promysliv u Volyns'kiy oblasti yak ob'yektiv piznaval'noho turyzmu / O.V. Antypuk, I.V. Yerko, Z.K. Karpyuk, R.Ye. Kacharovs'kyi, N.V. Chyr // Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi «Tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsiyi»: Zb. nauk. prats'. – Pereyaslav, 2020. – Vyp. 59. – S. 9-11.
  3. Atlas istoriyi kul'tury Volyns'koyi oblasti / vidp. red. F. V. Zuzuk. Luts'k : RVV «Vezha» Volyns'koho natsional'noho universytetu im. Lesi Ukrayinky, 2008. – 112 s.
  4. Dutchak O. I. Teoretyko-metodolohichni problemy etnoturyzmu / O. I. Dutchak // Karpat-s'kyi kray. – 2012. – # 2. – S. 118-122.
  5. Zakon Ukrayiny «Pro turyzm» [Elektronnyy resurs] // Vidomosti verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1995. – #31. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95>.
  6. Klyap M.P. Suchasni riznovydy turyzmu: navchal'nyy posibnyk / M.P. Klyap, F.F. Shandor – K. : Znannya, 2011. – 334 s.
  7. Mayster H.V. Istoryko-kul'turni turystychni resursy Volyns'koyi oblasti / H.V. Mayster // Rekreatsino-turystychnyy potentsial rehioniv Ukrayiny: suchasnyy stan, problemy ta perspektyvy rozvytku : materialy IV Vseukr. nauk.-prakt. internetkonferentsiyi (m. Luts'k, 14–15 travnya 2020 r.). – Luts'k : Teren, 2020. – s. 60-63.
  8. Myronyuk N.V. Suspil'no-heohrafichnyy analiz kul'turnoyi spadshchyny Volyns'koyi oblasti // Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Ser. Heohrafiya. Luts'k, 2012. Vyp. 9 (234). S. 108-114.
  9. Muravs'ka S.V. Etnichnyy turyzm: do problemy vyznachennya terminu / S. V. Muravs'ka // Mat. Vseukr. n.-p. konf. molodykh vchenykh ta studentiv «Rozvytok ukraïns'koho etnoturyzmu: problemy ta perspektyvy» (L'viv, 2011 r.). – L'viv, 2011. – S. 70-74.
  10. Opishnya – «ukrayins'kyi Rym» ponad Vorskloyu // Kul'tura [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.radiosvoboda.org/a/25035904.html>
  11. Orlova M. L. Resursy etnichnoho turyzmu rehionu: suspil'no-heohrafichna otsinka (na materialakh Odes'koyi oblasti) : avtoref. dys. na здobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk : spets. 11.00.02 «Ekonomichna ta spetsial'na heohrafiya» / M. L. Orlova. – Odesa, 2009. – 19 s.
  12. Rozhnova V. Problemy ta perspektyvy rozvytku etnoturyzmu: zarubizhnyy ta ukraïns'kyi dosvid / V. Rozhnova, N. Teres // Etnichna istoriya narodiv Yevropy. – 2013. – Vyp. 39. – S. 35-44.
  13. Rutyns'kyi M.Y. Etnofestival'nyy turyzm: teoretychni zasady y etnoheohrafichni aspekty orhanizatsiyi / M.Y. Rutyns'kyi, M. Ya. Topornyyts'ka // Heohrafiya ta turyzm. – 2011. – Vyp. 16. – S. 82-93.
  14. Stratehiya rozvytku Volyns'koyi oblasti na period do 2020 roku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvytku-volynskoyi-oblasti-na-period-do-2020-roku1/>
  15. Turiys'ka rayonna derzhavna administratsiya URL: <http://www.turadm.gov.ua/turyzm/zelenyi-turyzm>
  16. Turiys'kyi rayon / Volyns'ka oblasna rada. URL: <http://volynrada.gov.ua/map/turiiskii-raion>.
  17. Chyr N.V. Istoryko-kul'turna spadshchyna prykordonnykh OTH Volyns'koyi oblasti / N.V. Chyr, R.Ye. Kacharovs'kyi, O.V. Antypuk, Z.V. Karpyuk, I.V. Yerko // Rozvytok mystets'kykh oseredkiv yak zasib zberezhennya etnokul'tury Hutsul'shchyny: materialy naukovo-praktychnoyi konferentsiyi u ramkakh pro-vedennya Mizhnarodnoho mystets'koho forumu «Barvy Karpat» (s. Yavoriv, Kosivs'kyi rayon, Ivano-Frankivs'ka oblast', 20 veresnya 2019 roku). – Ko-siv : PP «Pysanyy kamin'», 2019 – S. 91-96.
  18. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China [Elektronnyy resurs]. – Waterloo, Ontario, 2007. – R. 1-2. – Rezhym dostupu: http://libspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf/.

Аннотация:

Мельник Н.В., Мельник А.В., Качаровський Р.Е. ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ЭТНОТУРИЗМА В ТУРИЙСКОМ РАЙОНЕ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

Осуществлена оценка предпосылок и потенциальных возможностей развития этнотуризма в Турийском районе Волынской области. Долгое историческое развитие исследуемой территории обусловило наличие историко-культурных туристических ресурсов, которые являются основой развития этнотуризма. В частности, в районе сконцентрировано наибольшее количество памятников истории среди всех административных единиц области. Историко-культурное наследие Турийщины представлено памятниками: истории - 78, культуры - 101, архитектуры и градостроительства - 21, археологии - 1 и монументального искусства - 1. На территории района расположено 16 памятников архитектуры, которые занесены в Государственный реестр и охраняются законом.

Этнографические особенности изучаемого района на протяжении столетий отображались в трудах местных мастеров - вышивальщиц, резчиков по дереву и камню, ткачей, мастеров декоративной росписи и соломоплетения. Именно соломоплетения является визитной карточкой Турийского района. Здесь функционирует единственный в Украине музей соломоплетения «Соломенное чудо» в с. Купичев. В с. Перевалы сохранился очаг резьбы по дереву. Аутентичку народных промыслов и произведений декоративно-прикладного искусства жители района представляют на многочисленных фестивалях, в частности на фестивале «Весенний Этновыр». Этнографические особенности исследуемой территории активно популяризируют владельцы агроусадб района.

Турийский район Волынской области как туристическая дестинация сегодня недостаточно известна украинскому туристу из-за недостатка информации об ресурсном потенциале, туристических аттракций и туристических продуктов региона. Перспективной формой активизации туристического рынка может стать этнотуризм, который способен служить импульсом увеличения туристического потока в Турийский район.

Ключевые слова: этнотуризм, историко-культурный потенциал, этнографическая аутентика, Турийский район, Волынская область.

Abstract:

Melnyk N., Melnyk An., Kacharovsky R. PREREQUISITE FOR THE DEVELOPMENT OF ETHNOTURISM IN THE TURIYA DISTRICT OF THE VOLYN REGION

This study is an initial attempt to investigate the factors of the development of ethnotourism in the Turiya district of the Volyn region. The article traces preconditions for the development of ethnotourism in the Turiya district of the Volyn region. The functional and the territorial structure of historical and cultural tourist resources of the district are d.

Based on a comprehensive analysis of the available historical and cultural heritage, the potential possibilities of ethnotourism as a new segment of the tourist market are outlined.

The results show that the long historical development of the studied area has predetermined to the available historical and cultural tourist resources, which are the basis for the development of ethnotourism. In particular, in the district is concentrated the largest number of historical monuments among all other administrative units of the Volyn region. The historical and cultural heritage of the Turiya district is represented by monuments of: history – 78, culture – 101, architecture and urban planning – 21, archeology – 1 and monumental art – 1. There are 16 architectural monuments on the territory of the district, which are included in the State Register and are protected by the law.

In addition, emphasis is placed on the study of ethnographic features of the Turiya district, which gives grounds to develop folk crafts. Over the centuries they represented in the works of local masters - embroiderers, wood carvers and stone carvers, weavers, masters of decorative painting and straw weaving. Videlicet the straw weaving is a raisin of the Turiya district. There is the only-begotten straw weaving museum in Ukraine "Straw Miracle" in the village Kupychiv. In the village Perevaly preserved the center of wood carving.

The authenticity of folk crafts and works of decorative and applied arts is represented by the residents of the district at numerous festivals, in particular "Spring etnovyr." Besides, ethnographic features of the studied area are actively promoted by the owners of farmsteads.

The results reveal the importance and priority trends of actualization of the potential of arts and crafts in increasing the competitiveness of the region in the market of tourist services. On the other hand, the article outlines the problems and prospects of exploitation the historical and cultural heritage in the development of the tourist sphere of the region in general and ethnotourism in particular.

On the basis of the results of this research, it can be concluded that Turiya district of the Volyn region as a tourist destination today is not well known among Ukrainian tourists due to lack of information about the available resource potential, tourist attractions and tourist products of the region. Therefore ethnotourism can become a promising form, which can be able to serve as an impetus intensify tourist flow. Focus on ethnotourism will significantly increase the investment attractiveness of the area, partly solve the problem of employment, significantly fill local budgets and also can become one of the real opportunities for economic, social and cultural development of the studied area.

Key words: ethnotourism, historical and cultural potential, ethnographic authenticity, Turiya district, Volyn region.

Надійшла 14.05.2020 р.

УДК 338.48(045)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.11>

Андрій КУЗИШИН, Тарас ЧЕРЕШНЮК

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ РЕСУРСІВ ОБОРОННОГО СПРЯМУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В статті викладено теоретико-методичні особливості суспільно-географічного дослідження оборонних споруд Тернопільської області. Вивчено теоретичні обґрунтування щодо визначення ролі оборонних споруд в туристичній діяльності з позиції суспільної географії. Запропоновано групування оборонних споруд за показниками їх типізації архітектурного та туристично-естетичного спрямування. Особлива увага приділена оборонним спорудам як історико-архітектурним туристичним ресурсам.

Проведено бальну оцінку оборонних споруд області за показниками їх збереженості, залученості до туристичних маршрутів (зацікавленості оборонними спорудами) та згадуваності на спеціалізованих сайтах в інтернеті. Запропоновано методику проведення бальної оцінки цих споруд за показником їх збереженості, деталізація їх описів на сайтах туристичного та краєзнавчого спрямування, а також залученості цих об'єктів до організованих туристичних маршрутів. На основі таких показників проведено бальне оцінювання/рейтингування оборонних споруд регіону. Це дозволило згрупувати адміністративні території та оборонні споруди, що розташовуються в їх межах, в певні рангові групи з метою подальшого логістичного використання. Для кожної з п'яти груп було виділено спільні риси, що обґрунтовували їх входження в одну категорію. Виходячи із даної методики максимальна кількість об'єктів оборонного характеру відноситься до середньої бальної оцінки.

Ключові слова: оборонні споруди, пам'ятка архітектури, культурно-пізнавальний туризм, туристсько-рекреаційні ресурси, історико-культурний потенціал, Тернопільська область.

Актуальність і новизна дослідження.
Дуже часто сьогодні креативність виступає ру-

шійною силою розвитку сучасного суспільства та складовою частиною стратегій підвищення